

DIANA DAJNOWICZ-PIESIECKA

<https://orcid.org/0000-0003-1609-8463>

Uniwersytet w Białymstoku (Polska)

University of Białystok (Poland)

Obrończynie czy sprawczynie? Kryminologiczno-prawne aspekty udziału kobiet w ochronie zwierząt¹

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest ochronie zwierząt oraz roli kobiet w ramach tego obszaru aktywizmu społecznego. Autorka szczegółowo omawia problematykę przestępczości przeciwko zwierzętom, koncentrując się na udziale kobiet w nielegalnych działaniach związanych z krzywdzeniem zwierząt. Jednym z kluczowych wątków jest przewaga kobiet w ruchach prozwierzęcych, co stanowi charakterystyczną cechę współczesnych inicjatyw na rzecz ochrony zwierząt. W artykule zaprezentowano również analizę udziału kobiet wśród podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 35 ustawy o ochronie zwierząt, opartą na statystykach kryminalnych za lata 1999–2023, udostępnionych przez Komendę Główną Policji. Najistotniejszym wnioskiem wynikającym z analizy jest wzrastający udział kobiet w przestępstwach przeciwko zwierzętom.

Słowa kluczowe: ochrona zwierząt, kobiety, ruchy prozwierzęce, ustawa o ochronie zwierząt, przestępstwa przeciwko zwierzętom

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (wcześniej: Ministra Edukacji i Nauki) pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa” nr projektu NdS/536259/2021/2021; kwota dofinansowania 379 155 zł; całkowita wartość projektu 379 155 zł.

DEFENDERS OR PERPETRATORS? CRIMINOLOGICAL AND LEGAL ASPECTS OF WOMEN'S INVOLVEMENT IN ANIMAL PROTECTION

Abstract

The article is dedicated to the topic of animal protection and the role of women in this area of social activism. The author provides an in-depth discussion of crimes against animals, with a focus on the involvement of women in illegal activities related to animal abuse. One of the key themes is the predominance of women in animal rights movements, which is a distinguishing feature of contemporary initiatives for animal protection. The article also presents an analysis of the participation of women among suspects in crimes under Article 35 of the Animal Protection Act, based on criminal statistics for the years 1999–2023 provided by the National Police Headquarters. The most significant finding from the analysis is the increasing participation of women in crimes against animals.

Keywords: animal protection, women, animal rights movements, Polish Animal Protection Act, crimes against animals

Wprowadzenie

Ochrona zwierząt zyskuje na znaczeniu, a jej rola jest coraz wyraźniej eksponowana w debacie publicznej z kilku powodów. Po pierwsze, rośnie społeczna świadomość dotycząca cierpienia zwierząt i ich zdolności odczuwania bólu. Dzięki badaniom wiemy coraz więcej o złożoności zwierzęcych układów nerwowych i ich potrzebach, co zmienia (choć powoli i w ograniczonym zakresie) społeczne postrzeganie zwierząt, zwłaszcza tych towarzyszących człowiekowi w życiu codziennym. Po drugie, w związku ze zmianami klimatycznymi, ochrona zwierząt przestaje być kwestią wyłącznie etyczną czy moralną, a zaczyna być również pragmatyczną – związaną z przyszłością planety i zdrowiem publicznym. Problemy związane z globalnym wylesianiem oraz rolnictwem przemysłowym powodują społeczne zainteresowanie alternatywami, które minimalizują eksploatację zwierząt. Trzecim powodem kierowania większej uwagi na ochronę zwierząt jest rozwój środków masowego przekazu, zwłaszcza mediów społecznościowych, które

istotnie uprościli możliwości nagłaśniania problemów związanych z traktowaniem zwierząt. Wstrząsające materiały video i zdjęcia, kampanie społeczne i informacje o codziennej działalności aktywistów prozwierzęcych trafiają szybko i bezpośrednio do setek, a może i milionów odbiorców. Wszystko to prowadzi do wzrostu znaczenia ochrony zwierząt we współczesnej debacie publicznej oraz skłania do coraz częstszego podejmowania tego zagadnienia w dyskursie naukowym.

Niniejsze opracowanie dotyczy ochrony zwierząt przed przestępstwami z ustawy o ochronie zwierząt² oraz roli kobiet w tych przestępstwach (tytułowe sprawczynie czy obrończynie?). Choć wiele działań, które formalnie są zgodne z prawem, może być postrzeganych jako moralnie problematyczne (przemysł hodowlany, eksperymenty naukowe, wykorzystywanie zwierząt w rozrywce, polowania i łowiectwo), badania, których wyniki przedstawiono w tym tekście, ograniczono do nielegalnych form krzywdzenia zwierząt stanowiących bezpośrednie naruszenia przepisów ustawy. W tym celu wykorzystano statystyki kryminalne udostępnione autorce przez Komendę Główną Policji dotyczące przestępstw stwierdzonych z art. 35 u.o.z. w latach 1999–2023. Celem analizy tych danych było ustalenie rozmiarów i dynamiki zmian w przestępczości oraz struktury płciowej osób angażujących się w kryminalną działalność kierowaną przeciwko zwierzętom.

Badania przeprowadzono przy użyciu typowych dla prawa i kryminologii metod badawczych, a mianowicie sięgnięto po metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, metodę dogmatyczną i metodę analizy danych wtórnych. Pierwszą wymienioną metodę wykorzystano do analizy powstałej dotychczas literatury naukowej dotyczącej przestępczości przeciwko zwierzętom oraz udziału kobiet w ochronie zwierząt. Metodę dogmatyczną zastosowano do zbadania wybranych aktów prawnych regulujących ochronę zwierząt w Polsce. Natomiast użycie metody analizy danych wtórnych polegało na analizie statystyk dotyczących przestępstwa znęcania się nad zwierzętami i zabijania tych istot.

² Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1580 z późn. zm.), dalej też: u.o.z.

Kobiety i ruchy na rzecz ochrony zwierząt

Jedną z cech charakterystycznych ruchów prozwierzęcych jest dominujący w nich udział kobiet³. Kobiety odgrywają w nim kluczową rolę od samego początku – już w XIX w., gdy zaczęły powstawać pierwsze organizacje społeczne na rzecz zwierząt, kobiety w ramach ich funkcjonowania angażowały się w działania antywywiskcyjne. Jednak pomimo ich oddania i zaangażowania, kobiety marginalizowano i odsuwano od przywództwa w organizacjach społecznych⁴.

Mimo że zaangażowanie w ochronę zwierząt wymaga poświęceń emocjonalnych i społecznych, kobiety postrzegają to jako szansę na samorozwój. Dla niektórych aktywizm tego rodzaju pozwala odnaleźć głębszy sens w codziennym życiu. Kobiety dla zwierząt są w stanie zmieniać styl życia, dietę, nawyki zdrowotne oraz podejście do konsumpcji i dbania o siebie – w związku z tym przechodzą na wegetarianizm albo weganizm, sięgają do medycyny alternatywnej i odrzucają kosmetyki testowane na zwierzętach⁵.

Z uwagi na istnienie związków między przemocą wobec zwierząt a przemocą wobec marginalizowanych grup społecznych, zwłaszcza kobiet i mniejszości rasowych, ruch prozwierzęcy bywa utożsamiany z ruchem prokobiecy, a nawet uznawany za ruch feministyczny. Przemawia za tym dysproporcjonalna obecność kobiet w organizacjach prozwierzęcych (od dawna stanowią większość środowiska aktywistów) oraz podobne mechanizmy dyskryminowania ze względu na różnice gatunkowe i płciowe⁶.

Według danych Królewskiego Towarzystwa Zapobiegania Okrucieństwu wobec Zwierząt⁷ kobiety znacznie częściej niż

³ James M. Jasper, Jane D. Poulsen, "Recruiting strangers and friends: Moral shocks and social networks in animal rights and anti-nuclear protests", *Social Problems*, Vol. 42 (4), 1995, 493–512; Brian M. Lowe, Caryn F. Ginsberg, "Animal rights as a post-citizenship movement", *Society & Animals*, Vol. 10(2), 2002, 203–215.

⁴ Lyle Munro, "Caring about Blood, Flesh, and Pain: Women's Standing in the Animal Protection Movement", *Society & Animals*, Vol. 9(1), 2001, 44.

⁵ Emily Gaarder, "Risk & Reward: The Impact of Animal Rights Activism on Women", *Society and Animals*, Vol. 16, 2008, 4 i n.

⁶ Maneesha Deckha, "Animal Advocacy, Feminism and Intersectionality", *Deportate, Esuli, Profughe*, No. 23, 2013, 51–55.

⁷ Była to pierwsza organizacja społeczna na świecie zajmująca się ochroną zwierząt. Zob. Magdalena Górak, *Historia prawnej ochrony zwierząt w Polsce i na świecie – jak to się zaczęło*, Otwarte Klatki, 20.04.2023, <https://www.otwarteklatki.pl/blog/historia-prawnej-ochrony-zwierzat-w-polsce-i-na-swiecie-jak-to-sie-zaczelo> [dostęp: 30.08.2024].

mężczyźni wspierają i dbają o dobrostan zwierząt. Z przeprowadzonego przez brytyjskie Towarzystwo badania wynika, że aż 74% kobiet deklaruje się jako miłośniczki zwierząt, podczas gdy takie deklaracje formułuje 64% mężczyzn. 39% uczestniczek badania wskazało ponadto, że dobrostan zwierząt jest dla nich priorytetem, zaś podobne zdanie miało 28% mężczyzn. Kobiety okazały się również znacznie bardziej skłonne do podejmowania konkretnych działań na rzecz pomocy zwierzętom, np. biorąc udział w zbiórkach na rzecz zwierząt⁸.

Również Polki są bardziej niż Polacy wyczulone na los zwierząt. Na podstawie badania CBOS z 2018 r., w którym pytano respondentów o ich stosunek do zwierząt, można zauważyć istotne różnice w poglądach na ten temat w zależności od płci ankietowanych. Kobiety prezentowały w badaniu bardziej prozwierzęce postawy niż mężczyźni, szczególnie w kwestiach etycznego traktowania zwierząt i przeciwdziałania testowaniu na nich produktów. Kobiety (82%) częściej niż mężczyźni (77%) wyrażały pogląd, że wszystkie zwierzęta odczuwają ból tak samo jak człowiek. Zdecydowanie częściej niż mężczyźni zwracały uwagę na to, czy kupowane kosmetyki i środki czystości nie były testowane na zwierzętach (11% kobiet vs 2% mężczyzn). W przedmiocie testowania leków na zwierzętach więcej kobiet (51%) niż mężczyzn (39%) wskazywało, że takie praktyki są niesłuszne. Sprzeciw wobec testowania kosmetyków na zwierzętach wyraziło aż 72% kobiet, podczas gdy u mężczyzn ten odsetek wyniósł 65%. Przy zakupie jajek kobiety częściej niż mężczyźni zwracały uwagę na to, czy pochodziły one od kur z chowu klatkowego, czy innego (40% kobiet i 29% mężczyzn). Również większy odsetek kobiet (37%) niż mężczyzn (26%) uważał, że trzymanie zwierząt w ogrodach zoologicznych jest niewłaściwe, oraz sprzeciwiał się tresowaniu i pokazywaniu zwierząt w cyrkach (79% kobiet w porównaniu do 68% mężczyzn)⁹.

Mając na względzie dominującą rolę kobiet w ruchach prozwierzęcych, ich proaktywne podejście do ochrony zwierząt, a także uwzględnianie dobra zwierząt w codziennych wyborach

⁸ Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals, *Animal Kindness Index 2022 Report*, <https://www.rspca.org.uk/whatwedo/latest/kindnessindex2022/report> [dostęp: 30.08.2024].

⁹ Centrum Badania Opinii Społecznej, *Postawy wobec zwierząt*, (Warszawa: Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, 2018), 18–27.

konsumenckich, można wyrazić przekonanie, że kobiety wykazują większą empatię wobec zwierząt niż mężczyźni.

Kobiety i przestępstwa przeciwko zwierzętom

Ochrona zwierząt przed przestępstwami w Polsce ma źródło w różnych ustawach pozakodeksowego prawa karnego. Przepisy dotyczące zwierząt pojawiają się m.in. w kodeksie karnym, lecz ich bezpośrednim celem jest ochrona ludzi, a zwierzęta chronione są pośrednio¹⁰. Dlatego rozważania zawarte w niniejszym opracowaniu objęły przestępstwa określone w art. 35 ustawy o ochronie zwierząt z 1997 r., a mianowicie:

- zabijania, uśmiercania lub uboju zwierząt z naruszeniem przepisów zawartych w art. 6 ust. 1, art. 33 lub art. 34 ust. 1–4 u.o.z. (art. 35 ust. 1 u.o.z.),
- znęcania się nad zwierzęciem (art. 6 ust. 1a w zw. z art. 35 ust. 1a u.o.z.) oraz
- działania ze szczególnym okrucieństwem podczas popełniania przestępstw, o których mowa w ust. 1 lub 1a art. 35.

Sprawca zabicia, uśmiercenia lub uboju zwierzęcia, o których mowa w art. 35 ust. 1 u.o.z., podlega karze pozbawienia wolności do 3 lat. Warto podkreślić, że prawo zezwala na zabijanie, uśmiercanie oraz ubój zwierząt, ale jedynie pod warunkiem przestrzegania przepisów zawartych w ustawie o ochronie zwierząt oraz w rozporządzeniach wydanych na jej podstawie. Naruszenie tych zasad może być kwalifikowane jako przestępstwo na mocy art. 35 u.o.z.¹¹

Sprawca przestępstwa określonego w art. 35 ust. 1a u.o.z. również podlega karze pozbawienia wolności do 3 lat. Konstrukcja przestępstwa znęcania się nad zwierzętami z art. 35 ust. 1a wymaga odniesienia się do art. 6 ust. 1a i 2 u.o.z., ponieważ w ust. 1a określono zakaz znęcania się nad zwierzętami, a w ust. 2 wskazano przykłady tego, jak należy rozumieć znęcanie się nad zwierzęciem¹². Znęcanie się obejmuje bowiem wszelkie zachowania polega-

¹⁰ Martyna Gryśla, „Prawnokarna ochrona zwierząt – wybrane zagadnienia. Uwagi *de lege lata* i *de lege ferenda*”, *Prokuratura i Prawo*, nr 10, 2023, 90.

¹¹ Wojciech Kotowski, Bartosz Kurzępa, *Przestępstwa pozakodeksowe. Komentarz*, (Warszawa: LexisNexis, 2007), dostęp przez System Informacji Prawnej LEX.

¹² Karolina Kuszlewicz, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, (Warszawa: Wolters Kluwer, 2021), 337.

jące na zadawaniu albo świadomym dopuszczaniu do zadawania bólu lub cierpień u zwierzęcia. Chodzi tu np. o bicie zwierząt przedmiotami twardymi i ostrymi, ich złośliwe straszenie lub drażnienie, porzucanie przez właściciela czy wystawianie na działanie warunków atmosferycznych, które zagrażają zdrowiu lub życiu zwierzęcia (np. na upał albo mróz). Katalog zachowań wymienionych w art. 6 jest otwarty i ma charakter przykładowy.

Jeżeli przestępstwo, o którym mowa w ust. 1 lub 1a, zostało dokonane ze szczególnym okrucieństwem, sprawca podlega surowszej karze – pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. Szczególne okrucieństwo polega na podejmowaniu przez sprawcę działań, które cechują się drastycznością form i metod, a zwłaszcza działaniem w sposób wyszukany lub powolny, obliczony z premedytacją na zwiększenie rozmiaru cierpień i czasu ich trwania (co wynika z art. 4 pkt 12 u.o.z.).

Dane dotyczące przestępstw, w tym popełnianych przeciwko zwierzętom, zbiera w Polsce policja i te dane zostały przedstawione w tabeli 1. Obejmują one informacje dotyczące przestępstw stwierdzonych¹³ oraz podejrzanych¹⁴ o popełnienie tych przestępstw (z uwzględnieniem informacji o ich płci).

¹³ Przestępstwem stwierdzonym jest przestępstwo będące zbrodnią lub występkiem ściganym z oskarżenia publicznego, w tym także przestępstwem skarbowym, objęte postępowaniem przygotowawczym zakończonym w wyniku, którego potwierdzono zaistnienie czynu zabronionego. Zob. Komenda Główna Policji, *Przestępstwa ogółem*, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/121940,Przestepstwa-ogolem.html> [dostęp: 30.08.2024].

¹⁴ Osoba, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 37 z późn. zm.), art. 71 § 1.

Tabela 1. Przepiępstwa stwierdzone i podejrzeni o popełnienie przestępstw określonych w art. 35 u.o.z. w latach 1999–2023

Rok	Przepiępstwa stwierdzone	Podejrzeni	Podejrzane kobiety	% kobiet wśród podejrzaných	Podejrzeni mężczyźni	% mężczyźn wśród podejrzaných
1999	633	458	41	9%	417	91%
2000	818	524	42	8%	482	92%
2001	850	511	44	9%	467	91%
2002	856	498	52	10%	446	90%
2003	845	450	48	11%	402	89%
2004	991	590	63	11%	527	89%
2005	1129	666	61	9%	605	91%
2006	1132	677	85	13%	592	87%
2007	1237	768	101	13%	667	87%
2008	1504	870	116	13%	754	87%
2009	1386	815	106	13%	709	87%
2010	1272	803	115	14%	688	86%
2011	1441	786	116	15%	670	85%
2012	1503	829	137	17%	692	83%
2013	1439	773	149	19%	624	81%
2014	1483	827	170	21%	657	79%
2015	1846	701	151	22%	550	78%
2016	1673	859	155	18%	704	82%
2017	1869	1038	258	25%	780	75%
2018	2077	1099	308	28%	791	72%
2019	2101	1172	305	26%	867	74%
2020	1940	1076	263	24%	813	76%
2021	1864	1050	294	28%	756	72%
2022	1958	1195	321	27%	874	73%
2023	2233	1462	408	28%	1054	72%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji.

Na podstawie danych zawartych w tabeli 1 stwierdzić należy, iż w latach 1999–2023 przestępczość przeciwko zwierzętom charakteryzowała się trendem rosnącym. We wskazanym okresie liczba przestępstw stwierdzonych wzrosła z 633 w 1999 r. do 2233 w 2023 r., co można uznać za znaczącą zmianę. Największy wzrost dokonał się między 2015 a 2019 rokiem, gdy liczba przestępstw stwierdzonych powiększyła się z 1846 do 2101. W roku 2023 policja odnotowała najwyższą liczbę przestępstw z art. 35 u.o.z. (2233).

Co naturalne, również liczba podejrzanych w analizowanym okresie wzrosła – z 458 w 1999 r. do 1462 w 2023 r. Wzrost w tym zakresie jest szczególnie wyraźny od 2017 r., gdy liczba podejrzanych przekroczyła 1000, a w kolejnych latach dalej rosła. Najwyższą liczbę podejrzanych odnotowano w 2023 r. – ustalono ich wówczas 1462, co koresponduje z rekordową wartością stwierdzonych w tym samym roku przestępstw.

Wzrost liczby stwierdzonych przestępstw popełnianych przeciwko zwierzętom może mieć kilka powodów. Niewątpliwie w ostatnich latach wzrosła społeczna świadomość dotycząca ochrony zwierząt, czego skutkiem stała się większa liczba zgłoszeń przestępstw popełnianych wobec zwierząt. Jako że coraz więcej osób dostrzega wagę i potrzebę humanitarnego traktowania zwierząt, również coraz więcej z nich reaguje na przypadki krzywdzenia zwierząt.

Należy zwrócić uwagę, że wiele w zakresie społecznej świadomości na temat podmiotowości zwierząt robią organizacje prozwierzęce, np. prowadząc kampanie społeczne i edukacyjne, które uwrażliwiają społeczeństwo na przemoc wobec zwierząt. W ostatnim czasie zauważyć można dużą aktywność organizacji pozarządowych, których statutowym celem jest ochrona zwierząt. W pewnym zakresie przejmują one na siebie obowiązki służb związane z reagowaniem na przestępstwa wymierzone przeciwko zwierzętom, podejmując interwencje w miejscach, w których dochodzi do niewłaściwego traktowania zwierząt, a następnie nagłaśniając to w mediach masowego przekazu, a zwłaszcza w mediach społecznościowych. Nagłaśnianie takich przypadków z jednej strony uświadamia społeczeństwo o tym, jak traktuje się w Polsce zwierzęta, a z drugiej jest pewną formą wywierania presji na służby i instytucje powołane do ścigania sprawców znęcania się nad zwierzętami. Większa kontrola społeczna kierowana wobec służb przekłada się na jakość

wykonywania obowiązków. Pośrednio ma to więc odzwierciedlenie w przedstawionych w tabeli 1 danych.

Wzrost liczby przestępstw może wynikać również z poprawy wykonywania obowiązków służbowych przez organy ścigania, zwłaszcza policję. Przyczynia się do tego rozwój technologii, który ułatwia dokumentowanie przypadków przemocy wobec zwierząt za pomocą, np. nagrań wideo i zdjęć.

W świetle danych statystycznych dotyczących podejrzanych stwierdzić należy, iż liczba kobiet wśród nich wzrosła z 41 w 1999 r. do 408 w 2023 r. Porównanie skrajnych lat okresu objętego analizą ukazuje dziesięciokrotny wzrost liczby kobiet podejrzanych o popełnienie przestępstwa z art. 35 u.o.z. Istotnie zwiększył się również udział procentowy kobiet wśród podejrzanych – z 9% w 1999 r. do 28% w 2023 r. Tym samym stwierdzić należy, że w okresie od 1999 do 2023 r. nastąpił wyraźny wzrost liczby podejrzanych kobiet, zarówno w liczbach bezwzględnych, jak i procentowych. Liczba podejrzanych mężczyzn była i wciąż jest większa niż liczba podejrzanych kobiet, aczkolwiek udział procentowy mężczyzn w grupie podejrzanych zmniejszył się z 91% w 1999 r. do 72% w 2023 r. Świadczy to więc o tym, że w okresie objętym analizą liczba kobiet podejrzanych o popełnienie przestępstwa przeciwko zwierzętom rosła szybciej niż liczba podejrzanych mężczyzn. W ostatnich latach udział kobiet wśród podejrzanych zbliżył się do 30%, co jest znaczącą zmianą w porównaniu do końcówki lat 90., kiedy kobiety stanowiły zaledwie około 9% tej grupy.

Na podstawie powyższych danych niemożliwe jest wskazanie przyczyn wzrostu udziału kobiet w przestępstwach przeciwko zwierzętom. Zmiany w strukturze płci osób podejrzanych wskazują jednak na jednoznacznie rosnący odsetek kobiet wśród sprawców występów z art. 35 u.o.z. Coraz większa aktywność kobiet w przestępczości przeciwko zwierzętom może mieć wytłumaczenie we wzroście liczby zwierząt w gospodarstwach domowych. Według danych Europejskiej Federacji Przemysłu Karmy dla Zwierząt Domowych (European Pet Food Industry Federation) jeszcze w 2017 r. w Unii Europejskiej było 80 milionów gospodarstw domowych posiadających co najmniej jedno zwierzę¹⁵. W 2022 r. liczba domostw

¹⁵ The European Pet Food Industry Federation, *Facts & Figures 2017. European Overview*, https://oehtv.at/fileadmin/pdf-Dateien/FEDIAF_Facts_Figures_2017_final.pdf [dostęp: 18.09.2024].

posiadających przynajmniej jednego pupila wzrosła do 166 milionów¹⁶. Jednocześnie należy zauważyć, że to wciąż na kobietach spoczywa większość obowiązków domowych i to one pełnią rolę wiodącą w prowadzeniu gospodarstwa domowego. Tym samym to na nich częściej spoczywają także obowiązki związane z opieką nad zwierzętami domowymi. Z tego powodu mogą one częściej stawać się sprawczyniami przestępstw związanych ze złym traktowaniem zwierząt czy ich zaniedbywaniu – mają bowiem więcej kontaktu z sytuacjami, w których może dojść do złamania przepisów prawa o ochronie zwierząt.

Wzrost udziału kobiet w przestępstwach przeciwko zwierzętom może być wyjaśniany zmniejszeniem w ostatnich dziesięcioleciach dysproporcji między płciami w zakresie przestępstw z użyciem przemocy. Wskazuje się, że zmiany stylu życia kobiet doprowadziły do większej ich skłonności do zachowań agresywnych. Badacze zwracają uwagę, że na ten trend wpłynąć mogło: częstsze niż w przeszłości doświadczanie przez kobiety stresu wynikającego z nowych wyzwań na rynku pracy i w sferze publicznej; częstsze przedstawianie kobiet stosujących przemoc w popkulturze, co może zachęcać do agresywnych zachowań; osłabienie kontroli społecznej wynikające z sekularyzacji społeczeństwa i osłabienia wpływu społeczności lokalnych i rodziny na jednostkę¹⁷.

Wzrost udziału kobiet w przestępstwach przeciwko zwierzętom ujawniony w danych z tabeli 1 można próbować wyjaśniać za pomocą różnych teorii kryminologicznych, jednak aby w pełni zrozumieć przyczyny i mechanizmy tego zjawiska, konieczne są pogłębione badania. Wydaje się, że badania jakościowe, analizujące motywacje, sytuacje życiowe oraz kontekst społeczno-kulturowy kobiet podejrzanych o przestępstwa przeciwko zwierzętom, byłyby kluczowe dla lepszego zrozumienia przedmiotowego zagadnienia. Same dane liczbowe nie oddają bowiem złożoności procesów, które mogą prowadzić do wzrostu liczby przestępstw przeciwko

¹⁶ The European Pet Food Industry Federation, *Facts & Figures 2022. European Overview*, https://europeanpetfood.org/wp-content/uploads/2024/06/FEDIAF-Facts-Figures-2022_Online100.pdf [dostęp: 18.09.2024].

¹⁷ Magdalena Grzyb, Ewa Habzda-Siwiek, „Płeć a przestępczość. O problemie dysproporcji płci wśród sprawców przestępstw z użyciem przemocy”, *Archiwum Kryminologii*, t. 35, 2013, 129–130; Darrell Steffensmeier, Hua Zhong, Jeff Ackerman, Jennifer Schwartz, Suzanne Agha, „Gender Gap Trends for Violent Crimes, 1980 to 2003: A UCR-NCVS Comparison”, *Feminist Criminology*, Vol. 1, No. 1, 2006, 72–98.

zwierzętom popełnianym przez kobiety, dlatego badania o charakterze jakościowym mogą dostarczyć bardziej kompleksowych odpowiedzi.

Zakończenie

Kobiety od dawna odgrywają wiodącą rolę w działaniach na rzecz ochrony zwierząt. Choć początkowo zasługi kobiet w organizacjach prozwierzęcych były marginalizowane, ich znaczenie wzrastało wraz z rozwojem świadomości społecznej w zakresie dobrostanu zwierząt. Współczesne badania potwierdzają, że kobiety wykazują większą empatię wobec zwierząt niż mężczyźni. Częściej angażują się również w działania na rzecz ochrony zwierząt oraz wykazują większą świadomość problemów moralnych związanych z traktowaniem zwierząt. Z analizy ich aktywności i zasług w ruchu prozwierzęcym wyłania się więc jednoznaczny obraz kobiety-obrończyni.

Z kolei analiza danych statystycznych dostarczonych przez Komendę Główną Policji w latach 1999–2023, dotyczących przestępstw z art. 35 u.o.z., pozwoliła ustalić wzrost liczby przestępstw przeciwko zwierzętom, jak również wzrost udziału kobiet w tej przestępczości. W 1999 r. kobiety stanowiły 9% podejrzanych o przestępstwa z art. 35 u.o.z., podczas gdy w 2023 r. ich udział w tej grupie kształtował się na poziomie 28%. Świadczy to o rosnącym udziale roli kobiet w przestępczości wymierzonej w dobro zwierząt. Co istotne, proporcje te nieco zniekształcają obraz kobiet wyłaniający się z ich obecności i aktywności w ruchach prozwierzęcych, w które angażują się bardziej niż mężczyźni. Chociaż wciąż większość sprawców przestępstw przeciwko zwierzętom stanowią mężczyźni, nie można nie zauważyć czy przemilczeć wzrostu roli kobiet w przestępczości tego rodzaju.

Wymaga jednak podkreślenia, że dane statystyczne nie są wystarczające do pełnego zrozumienia tego zjawiska i że konieczne są dalsze badania w tym zakresie. Niniejsze opracowanie określić można ledwie jako punkt wyjścia dla dalszych, pogłębionych analiz, które dotyczyć mogą analizy motywacji, sytuacji życiowych oraz kontekstu społeczno-kulturowego kobiet podejrzanych o popełnianie przestępstw przeciwko zwierzętom.

Bibliografia

- Centrum Badania Opinii Społecznej. *Postawy wobec zwierząt*, (Warszawa: Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, 2018).
- Deckha, Maneesha. "Animal Advocacy, Feminism and Intersectionality", *Deportate, Esuli, Profughe*, No. 23, 2013, 48–65.
- Gaarder, Emily. "Risk & Reward: The Impact of Animal Rights Activism on Women", *Society and Animals*, Vol. 16, 2008, 1–22.
- Górak, Magdalena. *Historia prawnej ochrony zwierząt w Polsce i na świecie – jak to się zaczęło*, <https://www.otwarteklatki.pl/blog/historia-prawnej-ochrony-zwierzat-w-polsce-i-na-swiecie-jak-to-sie-zaczelo> [dostęp: 30.08.2024].
- Grysla, Martyna. „Prawnokarna ochrona zwierząt – wybrane zagadnienia. Uwagi *de lege lata* i *de lege ferenda*”, *Prokuratura i Prawo*, nr 10, 2023, 90–118.
- Grzyb, Magdalena. Habzda-Siwiek Ewa. „Płeć a przestępczość. O problemie dysproporcji płci wśród sprawców przestępstw z użyciem przemocy”, *Archiwum Kryminologii*, t. 35, 2013, 95–135
- Jasper, James M. Poulsen, Jane D. "Recruiting strangers and friends: Moral shocks and social networks in animal rights and anti-nuclear protests", *Social Problems*, Vol. 42 (4), 1995, 493–512.
- Komenda Główna Policji. *Przestępstwa ogółem*, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/121940,Przestepstwa-ogolem.html> [dostęp: 30.08.2024].
- Kotowski, Wojciech. Kurzępa, Bartosz. *Przestępstwa pozakodeksowe. Komentarz*, (Warszawa: LexisNexis, 2007), dostęp przez System Informacji Prawnej LEX.
- Kuszelewicz Karolina. *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, (Warszawa: Wolters Kluwer, 2021).
- Lowe, Brian M. Ginsberg, Caryn F. "Animal rights as a post-citizenship movement", *Society & Animals*, Vol. 10(2), 2002, 203–215.
- Munro, Lyle. "Caring about Blood, Flesh, and Pain: Women's Standing in the Animal Protection Movement", *Society & Animals*, Vol. 9(1), 2001, 43–61.
- Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals. *Animal Kindness Index 2022 Report*, <https://www.rspca.org.uk/whatwedo/latest/kindnessindex2022/report> [dostęp: 30.08.2024].

Steffensmeier, Darrell. Zhong, Hua. Ackerman, Jeff. Schwartz, Jennifer. Agha, Suzanne. „Gender Gap Trends for Violent Crimes, 1980 to 2003: A UCR-NCVS Comparison”, *Feminist Criminology*, Vol. 1, No. 1, 2006, 72–98.

The European Pet Food Industry Federation. *Facts & Figures 2017. European Overview*, https://oehtv.at/fileadmin/pdf-Dateien/FEDIAF_Facts_Figures_2017_final.pdf [dostęp: 18.09.2024].

The European Pet Food Industry Federation. *Facts & Figures 2022. European Overview*, https://europeanpetfood.org/wp-content/uploads/2024/06/FEDIAF-Facts-Figures-2022_Online100.pdf [dostęp: 18.09.2024].

Akty prawne

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1580 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 37 z późn. zm.), art. 71 § 1.